

Materiały do nauki na egzamin dyplomowy z audycji muzycznych – uzupełnienie programu zrealizowanego podczas lekcji audycji muzycznych o tematykę dwóch wykładów dodatkowych, które odbyły się w dniach 26 listopada 2016 oraz 25 marca 2017 w PSM im. A. Tansmana w Łodzi.

Muzyka XX i XXI wieku – nurty, style, zjawiska

I poł. XX wieku

1. IMPRESJONIZM (przełom XIX i XX wieku) – nazwa nurtu w muzyce wzięła swoją nazwę od nurtu w malarstwie (impresja = wrażenie). I w malarstwie, i w muzyce starano się uchwycić chwilowe wrażenie, co w muzyce pociąga za sobą delikatne brzmienia, działanie barwy, inne kształtowanie formy utworu. Odejście od muzyki romantyzmu i systemu tonalnego przejawia się w: zastosowaniu skal (kościelnych, całotonowej, pentatoniki), zmiany faktury dzieła muzycznego (brak tradycyjnej melodii z akompaniamentem), stosowaniu wyszukanej dynamiki i artykulacji oraz kolorystyki, czyli skupieniu się na barwie dźwięku.

Przedstawiciel:

Claude Debussy (Francuz) – *Popołudnie Fauna*, cykl 24 *Preludiów*

2. WITALIZM/BARBARYZM/FOWIZM (początek XX wieku) – trudno odróżnić powyższe trzy nurty od siebie, ponieważ mają wiele wspólnych cech. Znaczenie słów określających te nurty to: barbaryzm (prymitywny), fowizm (dziki), witalizm (żywotny). W tym nurcie inspiracje czerpano z folkloru i obrzędów pogańskich. Odejście od tradycyjnej muzyki romantycznej przejawia się tu w zastosowaniu bogatej, kontrastowej instrumentacji i przyznaniu rytmice głównej roli w kształtowaniu utworu (motoryka, nieregularne akcentowanie, zmienne metrum).

Przedstawiciele:

Igor Strawiński (Rosjanin) – *Święto wiosny*

Bela Bartok (Węgier) – *Muzyka na smyczki, perkusję i czeleste*

3. NEOKLASYCYZM – nazwa nurtu ukazuje połączenie nowości („neo”) z tradycją („klasyczny”). Twórcy postanowili odjeść od awangardy ekspresjonizmu, czy witalizmu. Kompozytorzy zaczęli wykorzystywać więc klasyczne i barokowe formy muzyczne (suity, sonata, symfonia) oraz zachowywali w swoich utworach typowe elementy dzieła muzycznego. Kompozycje stały się łatwiejsze w odbiorze dla słuchaczy. Nie oznacza to jednak, że utwory neoklasyczne były tworzone wyłącznie w systemie dur-moll.

Przedstawiciele:

Sergiusz Prokofiew (Rosjanin) – *Symfonia „Klasyczna” D-dur*

Igor Strawiński (Rosjanin) – *Pulcinella* (balet)

4. DODEKAFONIA - technika kompozytorska wykorzystująca skalę chromatyczną. Podstawą konstrukcyjną w utworach dodekafonicznych jest tzw. SERIA, czyli 12-dźwiękowa struktura melodyczna, wykorzystująca wszystkie 12 stopni gamy chromatycznej (c, cis, d, ..., ais, h) zestawionych w dowolnej kolejności bez powtórzeń poszczególnych stopni. Materiał dźwiękowy danego utworu powinien opierać się na jednej serii, która będzie ciągle powtarzana w czasie jego trwania, tzn. po jednokrotnym wykonaniu wszystkich 12 dźwięków serii należy je wykonać po raz kolejny. Nie znaczy to jednak, że przez cały czas powtarzano ten sam wzór melodyczny – seria powinna być bowiem nieustannie poddawana różnym przekształceniom (np. może być transponowana lub wykonywana od tyłu).

Przedstawiciele (Druga szkoła wiedeńska):

Arnold Schoenberg (Austriak) – *Walc op. 23*

Alban Berg (Austriak) – *Koncert skrzypcowy „Pamięci Aniela”*

Anton Webern (Austriak) – *Wariacje fortepianowe op. 27*

5. EKSPRESJONIZM – nurt w sztuce, którego głównym założeniem było wyrażanie uczuć (przeważnie negatywnych), poruszanie emocji odbiorcy oraz eksponowanie brzydoty i brutalności. Tematyka utworów ekspresjonistycznych dotyczyła zazwyczaj sytuacji tragicznych, groteskowych i brutalnych. Ze względu na tematykę w utworach

ekspresjonistycznych dominowały dysonansowe współbrzmienia, liczne kontrasty oraz swobodne formy.

Przedstawiciele (Druga szkoła wiedeńska):

Arnold Schoenberg (Austriak) – *Księżycowy Pierrot* op. 21, *Erwartung* op. 17

Alban Berg (Austriak) – *Wozzeck*

Anton Webern (Austriak) – *Pięć utworów na orkiestrę* op. 10,

II poł. XX wieku / XXI wiek

1. SONORYZM – nurt w muzyce polskiej lat 60. XX wieku. Nazwa „sonoryzm” pochodzi od *sonore* = dźwięk, brzmień i odnosi się do sposobu kształtowania brzmienia i formy utworu. W kompozycjach z tego nurtu zupełnie brak jest tradycyjnych elementów dzieła muzycznego, zastąpione są one brzmieniami: pasma dźwięków, klastery, glissanda, stuknięcia, szarpnięcia, skrzypienie, skrobanie, szelest czy szum. Utwory nie są notowane tradycyjnie przy pomocy nut na pięciolinii, ale przy pomocy osi czasu z zaznaczonymi graficznie efektami. Do każdego utworu dołączona jest legenda, wyjaśniająca pomysł kompozytora.

Przedstawiciele:

Krzysztof Penderecki (Polak) – *Tren ofiarom Hiroszimy*, *Fluorescencje*

Henryk Mikołaj Górecki (Polak) – *Genesis*

Wojciech Kilar (Polak) – *Riff 62*

2. ALEATORYZM – nazwa nurtu pochodzi od słowa *alea* = kość i powiedzenia: *alea iacta est* = kości zostały rzucone. Polega na wprowadzeniu elementu przypadku do komponowania lub wykonywania utworu; dopuszczano rzuty kostką, monetą, przypadkowe ułożenia kartek partytury, wybieranie z zamkniętymi oczami itd. Powoduje to dużą swobodę formy utworu i dźwięków, które go tworzą. Utwory mogą być konstruowane z krótkich losowo wybieranych elementów, być tylko opisem słownym lub nawet grafiką muzyczną. Dopuszcza się ogromną swobodę wykonania, więc utwór każdorazowo zabrzmiał inaczej.

Przedstawiciele:

John Cage (Amerykanin) – *4:33, Atlas eclipticalis*

Witold Lutosławski (Polak) – *Gry weneckie*

3. PREPEARACJA FORTEPIANU i HAPPENING – tendencja w muzyce XX wieku do zmiany tradycyjnego brzmienia fortepianu poprzez umieszczanie wewnątrz niego drobnych przedmiotów: śrubki, nakrętki, spinacze, kartki papieru, butelki, rurki itd. Fortepian preparowano, aby uzyskać inne, nietradycyjne brzmienie i spowodować, żeby fortepian stał się bardziej wszechstronnym instrumentem. Happening to artystyczne wydarzenie ograniczone czasowo i zorganizowane – skomponowane. Często pojawiają się w nim elementy improwizacji. Wydarzenia podczas happeningu mogą być zupełnie ze sobą niezwiązane. W happeningu muzycznym pojawiają się dźwięki, mogą być wykorzystane tradycyjne instrumenty, a także inne przedmioty.

Przedstawiciel:

John Cage (Amerykanin) – *Sonaty i Interludia na fortepian preparowany, Water walk*

4. MINIMALIZM (MINIMAL MUSIC) - nurt w muzyce współczesnej wiązany przede wszystkim z twórczością kompozytorów amerykańskich. Głównym założeniem minimalizmu było odrzucenie skomplikowanej i niezrozumiałej muzyki awangardowej. Muzyka minimalistyczna cechowała się redukcją materiału muzycznego do minimum. Utwory minimalistyczne były pozbawione kontrastów, stosowano w nich prosty i powtarzalny materiał melodyczny, a także przejrzystą harmonię.

Przedstawiciele:

Steve Reich (Amerykanin) – *Music for 18 Musicians, Clapping Music*

Philipp Glass (Amerykanin) – *1+1, Strung Out*

5. MUZYKA ELEKTRONICZNA – muzyka oparta na elektronicznie wytworzonych dźwiękach tworzona przy pomocy instrumentów elektronicznych, generatorów, syntezatorów i komputerów. Muzyką elektroniczną mogą być też nagrane dźwięki naturalne (np.

instrumenty, odgłosy natury), które są następnie przetwarzane (np. poprzez dodawanie różnych efektów). Rozwój muzyki elektronicznej jest uzależniony od rozwoju technologii.

Przedstawiciele:

Pierre Schaeffer (Francuz) – *Etiuda kolejowa, Scherzo*

Karlheinz Stockhausen (Niemiec) – *Studium I, Etude*

6. POSTMODERNIZM – najnowsza epoka w dziejach ludzkości i jednocześnie główny nurt we współczesnej sztuce i muzyce zapoczątkowany w latach 70 XX wieku i trwający do dziś. Kierunki rozwoju muzyki stają się w postmodernizmie niejasne, ponieważ kompozytorzy nawiązują zarówno do dawnych stylów, jak i do zdobyczy muzyki XX wieku. W związku z tym muzyka postmodernistyczna cechuje się dużą różnorodnością przez co często nie jest spójna pod względem stylistycznym.

Przedstawiciele:

Alfred Schnittke (Rosjanin) – *Concerto Grosso nr 2, Requiem*

Arvo Pärt (Estończyk) – *Te Deum*

Paweł Szymański (Polak) – *3 for 13, Eine Kleine Herbstmusik*